

בבא מציעא צה

עניין: בעליו עמו ב'

שפת אמת משפטים תרל"ו

בפסוק ו' וכי ישאל בו' בעליו עמו לא ישלם. כי כל מעשי האדם נמשכין אחר עצמות האדם בכללו. וה' יתברך נתן לכל אדם כלים יקרים כל החושים ונשמה הטהורה שכתוב בזהר הקדוש¹² על פסוק (שמות כא, ז) כי ימכור בו' בתו לאמה בו' והאדם עושה בה כל חפצו. וכל הנאה שלו ואם כן חייב באונסין. אך העצה על ידי מסירות נפש להקב"ה בכלל נקרא שאילה בבעלים. כי לא שייך שיהיה ה' נשאל לאדם רק על ידי השתעבדות במסירות נפש למקום כמאמר (איוב לד, יד) אם ישים אליו לבו בו' ונשמתו אליו יאסוף הרי הוא עמו במלאכתו ופטור באונסין. ובאמת כי איך יחייב ה' על אונס רק שאם אינו מקבל עול מלכות שמים כראוי כל האונסין נחשבין כפשיעה. ואם בכללו תחת עול יראת ה' נחשבים המעשים לאונסין. ומצינו

עטרת ישועה פרשת משפטים

להבין הענין נה ספירה תורה שאלה אצל ווי שנוצר ענינות וקוצר שאין רואה צעטליש יס' בונור דהנה כצר רוננו אורו ונקיר הסגתה הצורה צעת ההוא אינו צפי וירא שהגם כי אדם אין לדיק צארץ אשר ואוי לנפשו וגם כאן כרונו כונו כן דכתיב יעשה טוב ולא יחטא עכ"ל לדיק צידע אשר אס' גבוז יגבז ונעמו יסלם לצעליו רוננו אס' גם צשעת העצירה הקצ"ה כיהן לי כח וחיל לעשות העצירה רק נחמנה חזיונות התורה והצנעת הילה"ר אשר לא יטח ולא יסקוט צע"כ נלכד צרעתו וצכח סותן לו הש"י עושה העצירה ר"ל וזו פירוש הפסוק ונוריס הייתם עם די היינו גם צעת שאלה ונוריס ונוכעיקים לנוקס צעת ההוא ההיו עם די ותדעו שהכל הוא ונכחו ית"ש ואז אין העצירה גדולה כ"כ אורו האדם לא יסלם כי חנוק הוא ורחמנא פטרי' :

רמ"ע מפאנו עשרה מאמרות חקור דין ח"ג פי"ד

אכל גדול אמרה תורה והלכת בדרכיו ובדינו של שואל יכתיב בעליו אין עמו פירוש בשעת שאלה שלם יסלם אף על פי שהיה עמו בשעת מעשה אם בעליו עמו בשעת שאלה אף על פי שלא היה עמו בשעת מעשה לא יסלם. והדוגמא כי כל פעולה שהיא לשמה אפילו אינה רצויה בעצמה מיקרי בעליו עמו במחשבה ודמי לבריאת המויקין דמיקריא כביכול בעליו אין עמו בשעת מעשה כיון שהיא בריאה גרועה לפיכך אל יסלם דכתיב אל תאמר אשלמה רע. אומזה למדנו להציל את הנרדף באחד מאיבריו של רודף כל היכא דאפשר לבחור ברע במעוטו אבל כל פעולה שלא לשמה אפילו במעשה המצות אין בעליו עמו כי תחלת המחשבה הוא סוף המעשה ואף על פי שהוא עמו בשעת מעשה שהמצוה ממציאתו קצת כטעם שמה מצוה זו ודאי צריכה תשלום כפול שימסור אדם עצמו פעם אחרת על קיומה לשמה כטעם מתוך שלא לשמה בא לשמה ודעהו ואם לא

שמות כב, יד

ד. אם בעליו עמו וגו'. יש לנו לדון נמשפט זה, האם נשפטה צדק זה לעולם הנא, כשיצא צעל הפקדון הוא לדון העולם, אשר הפקיד הנפש צד האדם לשמור, דכתיב (דברים י ט) ושומר נפשו נפשו מאד, כשיצא למצוה פקדונו מכל אחד, ונמלא נגבז, או נשבר, או נשבה, או מת, כי כל חגיגות אלו, ישנם מציאות צעוצי עניניה, יש מי שנפשו נגנבה ממנו, צמקרה לא טהור, יש שהוא מויד עבצירה, ואזר מאצרי הנשמה המיוחד כנגד המנוה שעבר עליה הוא נפגם, ולפעמים צעשות עון מהכריתות ומימות בית דין גורם מיחה לנפש, כאומרו (בראשית י"ד) ונכרחה הנפש, ולפעמים יגרום לה שניה, על דרך אומרט (פי' זה"ק ח"ב טז). הנפשות העשוקות וגו', ונעמוד צעל הפקדון ויטעון טענה הנשמעת, מן לי הנפש כמו שנחמיה לך, כאומרו (קהל"ט י"ז) והרוח משבו אל האלהים אשר נתנה, ודרשו ו"ל (שם קכ"ג): טנה לו כמו שנחמיה לך, האם יכולין הנפקדים ליפטר צטענת צעליו עמו, כי אמרו ו"ל (כ"מ טז). אפילו אמר לו השקינו מים ושאל ממנו ספנו הרי זה שאלה צעללים, והוא הדין כל השומרים, והן האדון קדם לזון ולכלכל מיום היות האדם, והוא הנופח באף האדם נשמת חיים, ומתעסק בצורכי אדם, מלבד אשר יעשה לכללות העולם, מחדש בכל יום מעשה בראשית, לזה יקרא צעליו עמו מתחילה ועד סוף, והרי שומרי הנפשות פטורים, הגם שלא ישיבו הנפש כמו שנחמיה:

בית מאיר - אוסטרואוצא

פרשת בלק

לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו אל מוציאם ממצרים וגו' (כג, כא-כג). נראה לקשר שני הכתובים האלה הבאים כאחד בדרך פלפול, בהקדם מה שאיתא בספרים (עין אור"ח שמות כג, יד) שלכן מוחל הקב"ה לעוונות בית ישראל, משום שהם דבוקים בו תמיד, ולכן זהו בגדר דין בעליו עמו (שמות כג, יד) שהדין הוא שפטור השומר מלשלם, וכן ישראל הם שומרים על הנשמה שבהם שניתנה להם בגדר פקדון מהקב"ה, ובכן ראוי שיהיו פטורים מההיזקות משום שבעליו עמו.

אולם הרי התורה כתבה רק שאם בעליו עמו פטור מגניבה ואבידה ואונסין הנגרמים ע"י אחרים, אבל אם פטור גם השומר שפושע כשבעליו עמו, זהו מחלוקת במסכת בבא מציעא (נ"א), והדבר תלוי אם מקרא הנ"ל אם בעליו עמו נדרש גם אלפני פניו דהיינו על חיוב פשיעה בשומר חנים הנאמר למעלה מפרשת שואל, שאז בא הפטור של בעליו עמו לפטור גם הפושע ובעליו עמו, אבל אם אין מקרא נדרש אלפני פניו אז מתחייב.

והנה בכרית בין הכתרים נאמר לאברהם, כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה (בראשית טו, יג). וקשה הלא יצאו לפני הזמן אחר ר"י שנה, והתירוץ הוא שהזמן ארבע מאות שנה נדרש אלפני פניו על מה שנאמר כי גר יהיה זרעך, ולא דוקא על עבדום וענו אותם, וגרים שפיר היו ת' שנה כי הגירות התחילה משנולד יצחק, כמבואר ברש"י שם.

וזה שאמר הכתוב, לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, שישראל פטורין מחטאתיהן משום שה' אלקיו עמו, והדין הוא שכשבעליו עמו פטור. וכי תימא שהלא ישראל כשחוטאין ח"ו הם עושים פשיעה בידיים ומנלן שגם ככהאי גוונא פטור השומר, לזה אמר אל מוציאם ממצרים, שמיציאת מצרים לפני הזמן אנו רואים שמקרא נדרש אלפני פניו, ובכן שפיר פטור כשבעליו עמו גם השומר הפושע בשמירתו. י"י